

Aldri har det vært så ille som akkurat nå

Om norsk ungdoms utflytting fra barndomshjemmet og etablering i egen bolig

Lars Gulbrandsen

Ungdommers problemer på boligmarkedet beskrives ofte som en endring mot det verre. En myte er at ungdommers botid i barndomshjemmet stadig øker. Det er ikke tilfellet. Ungdom forlater barndomshjemmet på samme tidspunkt i livsløpet som for 40 år siden. Det skjer imidlertid endringer i etableringsmønsteret. Stadig flere unge bor alene, og de utsetter pardannelse og første boligkjøp.

Sommeren 2001 fattet Nordmøre namsrett vedtak om at Ronald (46) skulle flytte hjemmefra. Saken var reist av mannens 74 år gamle far. Ifølge VG (8.8.2001) hadde gutten gjennom hele livet bodd på sitt ni kvadratmeter store gutterom, – etter hvert var også garasjen blitt «okkupert». Faren hadde til sist fått nok, og hans begjæring om utkastelse ble tatt til følge av namsretten som karakteriserte sønnens boligsituasjon å være på grensen til uhjemlet okkupasjon.

Ordet mambo brukes ofte som betegnelse på voksne unge menn som forblir boende på gutterommet lenge etter at de er blitt godt voksne. En slik tilværelse kan opplagt hemme en naturlig utvikling mot emosjonell modning og selvstendighet, men for de unge betyr det også utvilsomme goder i form av matriarkalsk service og finansielle håndrekninger. I pressen har fenomenet fått bred plass; interessen for Ronalds skjebne var intet unntak. Allerede vinteren 1987 brakte Aftenposten flere artikler om emnet. Med referanse til prisøkningen på boligmarkedet var budskapet den gang at ungdom ikke lenger hadde råd til å kjøpe seg bolig og derfor i økende

ble boende hos foreldrene. Avisen fikk endog full støtte av en kjent boligforsker som, ifølge avisen, uttalte at en hel generasjon var i ferd med å bli stengt ute fra boligmarkedet (Aftenposten 18.2.1987). I en amerikansk oversiktsartikkel om emnet påpeker Lynn White (1994) et tilsvarende budskap i amerikanske massemedier: den generasjon som i skrivende stund etablerer seg, er eksepsjonell sen i å etablere uavhengighet fra sine foreldre.

Ifølge White finner oppfatningen liten empirisk støtte i USA. Det samme er tilfellet i Norge. Et formål med denne artikkelen er å vise at det er en myte at norsk ungdom, særlig unge gutter, drøyer stadig lengre med å flytte ut av barndomshjemmet. En mulig årsak til at myten både kunne feste seg og deretter har vært svært seiglivet, er at data om ungdoms boligforhold har vært usikre, samtidig som ulike datakilder har gitt svært ulike situasjonsbilder. Noe som virkelig har holdt seg stabilt i de siste 40 åra, er det tidspunktet i livet de unge flytter hjemmefra. Et annet stabilt trekk er at jenter flytter før gutter. Endringene finnes i det som skjer senere i livsløpet enn selve utflyttingen. Det gjelder for eksempel spørsmålet om unge kjøper eller leier bolig. Fram til 1990 var det slik at nordmenn ble boligeiere for første gang på et stadig tidligere punkt i livsløpet. Siden har ungdom i mindre grad kjøpt bolig, noe som synes å henge nært sammen med en annen endring; nemlig at unge i økende grad bor alene og utsetter samliv og etablering av familie. Som siste tema behandles den støtte som unge får fra den nærmeste familie i forbindelse med boligetablering. Familiens betydning som formidlingskanal er klart redusert (Gulbrandsen og Langsether 2001a), samtidig som andre former som økonomisk bistand er relativt begrenset.

Data

Den viktigste datakilden for denne artikkelen er surveyundersøkelser av representative utvalg av den norske befolkning som Norsk Gallup har gjennomført på oppdrag for NOVA. Dette er omfattende undersøkelser som ble gjennomført i 1993, 1995, 1997 og 2001,¹ og som dessuten er supplert med tilsvarende undersøkelser av mindre omfang både fra like før 1990 og fra tidlig på 1990-tallet. Dette tidsspennet gir visse muligheter til å studere endring, men vel så viktige endringsdata får vi gjennom retrospektive spørsmål, som for eksempel spørsmål om hvor gammel man var den gang man flyttet hjemmefra. Data gir også muligheter til å beskrive unges situasjon ut fra svar som foreldre gir. Dersom det er lettere å få et representativt utvalg av foreldre enn av ungdom, kan slike data både være et viktig supplement og en kvalitetssjekk av undersøkelser der ungdommen selv blir spurt.

Usikre data og sprikende resultat

Ungdoms hjemmeboing har som nevnt vært et myteomspunnet tema. Data-situasjonen på området har vært et viktig bidrag til den forvirring som har rådet. Data har både vært usikre og gitt høyst sprikende svar avhengig av hvilken datakilde man har benyttet seg av.²

Aftenposten kan igjen tjene som illustrasjon. 19. januar 1992, under overskriften «På tide å flytte hjemmefra gutt!», informerte avisen sine lesere om at 118 000 gutter og 73 000 jenter mellom 20 og 24 år ennå ikke hadde flyttet hjemmefra. Dette utgjorde nesten 70 prosent av alle norske menn og drøyt 40 prosent av alle norske kvinner i denne aldersgruppen (Gulbrandsen og Gulbrandsen 1993).

Tallene var hentet fra Statistisk sentralbyrå (SSB) som hadde produsert statistikk basert på data fra det sentrale personregister. Kvaliteten av disse data er ikke bare avhengig av hvorvidt unge faktisk melder flytting til folke registret, men også av reglene for folkeregistrering. Ugifte elever og studenter uten egne barn skal i henhold til reglene registreres som bosatt i foreldrehjemmet, uten hensyn til hvor de faktisk oppholder seg. I en periode med økende utdanningsfrekvens, – mellom 1987 og 1992 ble det 57 000 flere studenter (Aamodt og Arnesen 1995), vil man ved å bruke denne datakilden stå i fare for å registrere økt hjemmeboing, mens det motsatte er tilfelle i den virkelige verden.³ Også i USA er det rapportert om store avvik i anslagene over omfanget av hjemmeboing, avhengig av om data stammer fra surveyundersøkelser eller folketellinger; en forskjell som er bestemt av om man baserer seg på de jure eller de facto registrering av studenter (Whyte 1994).

Nå har Statistisk sentralbyrå også publisert andre og langt mer realistiske tall om hjemmeboing på grunnlag av levekårsundersøkelsene. Som en kontrast til tallene ovenfor rapporterte Kristiansen (1989) 53 prosent hjemmeboende blant menn og 25 prosent blant kvinner i aldersgruppen 20–24 år i 1987. For perioden 1980 til 1995 viser disse data at andelen hjemmeboende blant menn i aldersgruppen 20–24 år steg fra 46 prosent i 1980 til 53 prosent i 1987, for deretter å falle til 42 prosent i 1995. Hos kvinner i samme aldersgruppe var utviklingen mye jevnere: fra 24 prosent i 1980 til 26 prosent i 1987, men her med en nedgang til 18 prosent i 1991 og deretter opp til 21 prosent i 1995 (Roalsø 1997).

Levekårsundersøkelsen trekker sine utvalg fra det sentrale personregister, med de problemer det medfører for den geografiske lokalisering av dem som tilhører det statistiske univers av ungdom. Bortsett fra manglende innsending av flyttemeldinger, er dette først og fremst et studentproblem (Andersen 1998, Løwe 2001). Fram til 1995 ble den før nevnte studentgruppe

registret som bosatt i foreldrehjemmet, og i noen tilfelle kan det være foreldres boligsituasjon som er blitt målt. Fra 1995 valgte SSB i sine levekårsundersøkelser å registrere den faktiske bostedsadresse for studentene. Etter noen overgangsproblemer i 1995, synes den nye praksis å ha blitt etablert i 1997-undersøkelsen, og dette er nok den viktigste årsaken til at gjennomsnittsalderen for såkalte «hjemmeboere», som mellom 1980 og 1995 hadde variert mellom 22 og 23 år, i 1997 plutselig falt til 19 år (Løwe 2001).

Private meningsmålingsinstitutt har vanligvis ikke tilgang til universlister, men danner sine utvalg ved å oppsøke folk der de faktisk bor. Dette kan eliminere studentproblemet, men ikke usikkerheten om utvalgenes grad av representativitet. I slike undersøkelser stilles vanligvis et spørsmål om intervjuobjektets stilling i husstanden med sønn og datter som to av flere svarkategorier. Hjemmeboende voksne barn vil svare at de er sønn eller datter, og på denne måten får man et enkelt, billig, men usikkert måleinstrument. Det er imidlertid liten grunn til å tro at eventuelle feilkilder vil endre seg over tid. Ifølge Blix og Gulbrandsen (1993) viser denne datakilden stor stabilitet i unges hjemmeboing i perioden mellom 1985 og 1992. Resultatene ligger også rimelig nær det nivå som er registrert av SSB i levekårsundersøkelsene. I tabell 1 benyttes denne datakilden for å beskrive utviklingen fra 1985 til 2001. For aldersgruppen 20–24 år svinger andelen rundt 30 prosent fra 1985 til 1992, mens tallene fra 1995 ligger på et lavere nivå. Sammenliknet med tall referert fra Roalsø (1997) er det god overensstemmelse med SSBs tall i 1987 og 1991, mens SSBs tall fra 1995 ligger ca. 10 prosentpoeng høyere enn anslagene i tabell 1.

Tabell 1. Prosentandel som svarer at de er sønn eller datter i husstanden etter alder 1985–2001.

	1985	1987	1988	1990	1991	1992	1995	1997	2001
20–24	29	35	34	31	33	31	22	21	21
25–29	3	5	6	7	8	6	5	4	4

Kilde: Omnibus-undersøkelser fra MMI (1985, 1987 og 1990) og Norsk Gallup (de øvrige årene).

De beste data om emnet er nå utvilsomt å finne i SSB, men SSBs data er over tid endret og forbedret slik at heller ikke disse fullt ut kan brukes til å beskrive endring. Tall presentert av Arne Andersen (2001) viser at i 1998 bodde 50 prosent av jenter på 18 og 19 år og 67 prosent av gutter i samme alder fortsatt hjemme. I aldersgruppen 24–25 år var andelen 10 og 20 prosent.

Man kan også gå indirekte til verks ved å spørre foreldre som har barn mellom 20 og 29 år om disse barna fortsatt bor hjemme eller har flyttet ut. Dette antas å gi holdbare data, men sannsynligvis et noe høyere anslag for hjemmeboing enn i tabell 1. Noen foreldre kan oppfatte situasjonen slik at barna ennå ikke har flyttet for godt, selv om barna i øyeblikket bor et annet sted. Tabell 2 viser situasjonen for gutter og jenter i 20-åra tidlig i 2001. Ifølge foreldrene bor 26 prosent av alle mellom 20 og 24 år fortsatt hjemme, mens dette er tilfelle for 6 prosent i aldersgruppen 25–29. Tilsvarende beregning ut fra data fra 1995 ga henholdsvis 32 og 11 prosent i de to aldersgruppene. Vi skal senere komme tilbake til den store forskjellen mellom gutter og jenter.

Tabell 2. Prosentandel som bor hjemme hos foreldre etter barnets alder og kjønn, basert på opplysninger fra foreldre.

	20–24 år			25–29 år		
	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter	Alle
Prosent	38	16	26	8	4	6
N	128	150	278	143	161	304

Kilde: NOVA/Norsk Gallup 2001.

Stabilitet over tid

Flere ulike sett av tverrsnittsdata fra de siste 15 år viser ingen tendens til at ungdom har strukket ut sin botid i barndomshjemmet. Det synes heller å være en svak motsatt tendens. Det kan anlegges et lengre tidsperspektiv ved hjelp av et retrospektivt spørsmål om hvor gammel man var da man flyttet hjemmefra for godt. Resultatene, som er presentert i tabell 3, viser fordelingen av utflyttingsalder for de fødselskull som befant seg i første halvdel av 20-åra i de årstall som er angitt i tabellen. Tabellen viser for hvert tidspunkt hvor høyt opp i alder man når før henholdsvis 25 prosent (1. kvartil), halvparten (median), 75 prosent (3. kvartil) og 90 prosent (9. decil) av de respektive femårs kull har flyttet hjemmefra for godt.

Før tabellen kommenteres skal det nevnes at ifølge SSBs tall var medianalderen for utflytting i 1998 19,5 år (beregnet ut fra Andersen 2001), mens 15 prosent av 24- og 25-åringene fortsatt bodde hjemme. Dette gir full overensstemmelse med 1997-tallene i tabell 3. Med hensyn til alder for utflytting viser tabell 3 stor stabilitet over tid. Tyngdepunktet blant de unge, målt ved

medianalder for endelig utflytting, har ikke endret seg de siste 40 åra. Man må helt tilbake til 1950-tallet for å finne avvik fra dette stabile mønstret, og forskjellen er i mindre grad å finne i aldersfordelingens tyngdepunkt enn i dens ene ytterpunkt. På 1950-tallet var det klart flere enn senere som bodde lenge i barndomshjemmet, selv om det ikke trakk ut nevneverdig lenger for majoriteten av den tids ungdom.

I en artikkel fra 1994 har også Inger Texmon, ved hjelp av tilsvarende data fra SSBs surveyundersøkelser, påvist ganske stor stabilitet for median flyttealder for dem som ble født etter 1940, og som altså passerte 20 år fra og med 1960. Hun finner litt høyere median utflyttingsalder for dem som ble født på 1930-tallet, og klart høyere for dem som ble født tidlig på 1920-tallet, og som altså hadde sin etableringsfase under krigen. Det synes ikke overraskende at de som var unge under krigen bodde svært lenge hjemme, men muligheten for å måle fenomenet så langt tilbake med retrospektive data blir stadig mindre. Til det vil utvalget av dem som var unge før og under krigen, stadig bli mer selektert på grunn av respondentbortfall som høyst sannsynlig er systematisk.

Tabell 3. Fordelingen av alder for endelig utflytting fra barndomshjemmet blant dem som var mellom 20 og 24 år på ulike tidspunkt.

De som var 20–24 år i :	1. kvartil (25 % av alle)	Median (halvparten)	3. kvartil (75 % av alle)	9. decil (90 % av alle)
1997	18 år	19 år	21 år	25 år
1995	18 år	20 år	22 år	25 år
1992	18 år	20 år	22 år	24 år
1987	18 år	19 år	21 år	22 år
1982	18 år	19 år	21 år	24 år
1977	18 år	19 år	21 år	24 år
1969	18 år	20 år	22 år	25 år
1962	17 år	19 år	22 år	26 år
1957	17 år	20 år	24 år	29 år
1952	18 år	21 år	25 år	35 år

Kilde: NOVAs surveyundersøkelser fra 2001 (fordelingen for 1997) og 1997 (resten av tabellen).

For noen er utflytting fra barndomshjemmet en gradvis prosess. Texmon (1994) viser at blant de fødselskull som i 1992 hadde fullført utflyttingen, hadde halvparten bodd hjemmefra før siste og endelige utflytting fant sted. I NOVAs undersøkelse fra 1995 ble det foruten spørsmålet om alder ved endelig utflytting, også spurt om man noen gang tidligere hadde flyttet ut av barndomshjemmet for en periode av minst seks måneders varighet, og videre om hvor gammel man var den gang dette første gang skjedde. På alle tidspunkt vist i tabell 3 var det ca. en fjerdepart som hadde hatt en slik «prøveperiode» hjemmefra på minst seks måneder. Mellom 1970 og 1990 var denne perioden i gjennomsnitt tre år, mens den var litt lenger, fire til fem år, for dem som passerte første halvdel av 20-åra i tidsrommet mellom 1950 og 1970.

Jenter flytter først ut

En forskjell har holdt seg relativt stabil gjennom hele siste halvpart av forrige århundre, og det er forskjellen mellom unge menn og kvinner. Forskjellen ble først gang påvist på 1980-tallet på grunnlag av levekårsundersøkelsene (Kristiansen 1989). Som vist i tabell 4, og tidligere også av Texmon (1994), er forskjellen av langt eldre dato. Uansett alder i 2001, og dermed gjennom det siste halve århundre, har unge jenter hatt et forsprang på unge menn. Dagens forskjell på 1,2 år ut fra median utflyttingsalder er imidlertid mindre enn for 50 år siden. En slik forskjell finnes i hele Europa. Mandic (2001) har sammenstilt data fra 10 europeiske land. Ut fra medianalder har kvinner minst forsprang i Sverige (1,2 år) og størst i Spania med 3,2 år, først og fremst grunnet at spanske gutter bor lenge hjemme. White (1994) refererer flere undersøkelser fra USA som viser samme forskjell, for øvrig i motstrid med Kerckhoff (1990) som ikke finner noen særlig forskjell mellom amerikanske gutter og jenter, men ellers de samme forskjeller som ellers i Europa for øvrig mellom gutter og jenter i Storbritannia. I europeisk sammenheng stiller Norge blant de mest likestilte landene, og ligger samtidig, sammen med Sverige, også generelt i teten med hensyn til tidlig utflytting. Av de 10 undersøkte landene finner Srna Mandic høyest median utflyttingsalder i sitt hjemland Slovenia med 26,9 år for menn og 24,2 år for kvinner.

Tabell 4. Medianalder for endelig utflytting fra barndomshjemmet etter alder i 2001 og kjønn.⁴

	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	> 69
Menn	19,8	19,1	19,8	19,5	20,5	22,0
Kvinner	18,6	18,2	18,5	18,1	18,8	20,0

Kilde: NOVA / Norsk Gallup 2001.

Noen flytter aldri ut

Da Aftenposten i januar 1992 proklamerte at det var på tide for unge gutter å flytte hjemmefra, hadde man i statistikken også funnet 99 enslige over 70 år som fortsatt bodde hjemme hos mor og/eller far. Ronald er nemlig ikke alene, og han hadde i enda mindre grad vært det dersom han hadde vært ung i det første etterkrigstiår. Noen flytter aldri hjemmefra, men dette er blitt stadig mindre vanlig.

Tabell 5 viser at over tid har andelen av de ulike fødselskull, her betegnet ved deres alder i 2001, som har forlatt redet før de passerte 30 år, blitt stadig større. Samtidig har kjønnsforskjellen blitt mindre. Av dem som i 2001 var mellom 30 og 39 år (født mellom 1962 og 1971) hadde nesten alle, både kvinner og menn, flyttet ut før de passerte 30 år. I den eldste aldersgruppen, de gjenlevende av dem som ble født før 1932, var andelen som fortsatt bodde hjemme, klart høyere. I denne sammenhengen er det endret atferd blant menn som sterkest har bidradd til økt likhet mellom kjønnene. Når voksne barn fortsatt bor hjemme i en høy alder, øker sannsynligvis sjansen for at de vil bli boende. Dersom man for eksempel fortsatt bor i barndomshjemmet når man har fylt 45 år, er dette sannsynligvis uttrykk for en varig livssituasjon. Omfanget av dette fenomenet kan leses ut av nederste del av tabell 5. 10 prosent av dagens mannlige alderspensjonister hadde ennå ikke flyttet hjemmefra da de passerte 45 år. Dette dreier seg i de fleste tilfelle om et ordinært generasjonsskifte der det voksne barnet gradvis overtar rollen som husstandens reelle hovedperson. Dette representerer en boform som både var vanligere i tidligere tider og som fortsatt er mer vanlig på den norske landsbygda enn i byer og tettbygde strøk. Fortsatt er de høyeste ekstremaldre for hjemmeboing å finne blant dem som bor i spredtbygde strøk, og igjen er det menn leder an.

Tabell 5. *Utflyttingsmønster etter kjønn og egen alder i 2001.*

Prosentandel som hadde flyttet ved 30 års alder:	30–39	40–49	50–59	60–69	>69
Menn	95	94	90	86	82
Kvinner	96	95	97	91	88
9. decil for utflyttingsalder					
Menn	26 år	29 år	32 år	40 år	45 år
Kvinner	24 år	24 år	23 år	27 år	33 år

Kilde: NOVA/Norsk Gallup 2001.

Generasjonsoverføring og samboing mellom to generasjoner voksne var inntil de første etterkrigsår fortsatt ganske vanlig i Norge, men har senere vært på sterk retur (Gulbrandsen og Langsether 2001b). I 1960 bodde mellom hver tredje og hver fjerde nordmann over 65 år sammen med voksne hjemmeboende barn. I dag er denne andelen redusert til fem prosent. Sett i sammenheng med tabell 3 dreier forskjellen mellom dagens Norge og 1950-tallet mer om at flere tidligere aldri flyttet hjemmefra enn av ulik utflyttingsalder blant dem som flyttet ut.

Kjøpe eller leie

Som nevnt innledningsvis skrev Aftenposten i 1987 at en hel generasjon var i ferd med å bli stengt ute fra boligmarkedet. Samtidige analyser indikerte imidlertid at unge mennesker på dette tidspunkt tvert imot hadde kjøpt bolig i et omfang som aldri før. Det bekymringsfulle i situasjonen den gang var ikke var at ungdom ble stengt ute, men heller at så mange hadde kommet innenfor, og det til en pris som ville skape problemer dersom renten økte (Gulbrandsen 1988). Avisen begynte da også snart å fylles av rapporter om gjeldskrisen; antall artikler i Aftenposten med dette ordet i teksten økte fra 22 i 1988 til 259 i 1991 (Gulbrandsen 1994). Sommeren 2001 presenterte Aftenposten (9. juli 2001) en rapport fra Statistisk sentralbyrå som ifølge avisen dokumenterte at ungdom var blitt tapere på boligmarkedet. Rapporten (Løwe 2001) viste, ifølge avisen, at nordmenn i 20-åra på 1990-tallet har fått mindre plass og i mindre grad enn før var selveiere. Andelen selveiere i aldersgruppen 20–29 år ble riktignok redusert fra 1991 til 1997, men kun fra 36 til 32 prosent. Rapporten viste imidlertid at selveierandelen

i denne aldersgruppen hadde nådd sitt historiske høydepunkt i 1987 med 42 prosent; nettopp på det tidspunkt Aftenpostens forskerstøttede budskap var at en hel generasjon ungdom ble stengt ute fra boligmarkedet.

Fra 1984 til våren 1988 var det høykonjunktur på det norske boligmarkedet. Prisreguleringen av deler av boligmarkedet ble avvirket sammen med mengdereguleringen av kredittmarkedet. Fortsatt var det slik at skattereglene begünstiget låntakerne, inflasjonen var høy og realrenten etter skatt negativ. Dette førte til en sterk prisøkning og en utstrakt bekymring for ungdoms etableringsmuligheter. Unge mennesker bekymret seg mindre og kjøpte bolig som aldri før.

I realverdi nådde boligprisene toppen i 1987, og fra våren 1988 begynte også de nominelle priser å falle. Prisene falt helt fram til våren 1993. Det ble tidlig klart at prisenfallet ikke stimulerte ungdoms kjøpelyst. Fra våren 1988 til våren 1991 ble andelen i aldersgruppen 20–29 år som hadde planer om å kjøpe bolig i inneværende år, redusert fra 20 til 10 prosent (Gulbrandsen 1991). Samtidig viste tverrsnittsdata at eierandelen blant yngre var på retur.

På grunnlag av levekårsundersøkelsene har Andersen (2001) studert utviklingen av eierandel blant unge i perioden 1987 til 1999. For aldersgruppen 16–29 år finner han en jevnt fallende nedgang helt fram til 1997, mens andelen eiere igjen stiger litt i 1998, og forblir på samme nivå i 1999. Han finner særlig sterk nedgang i aldersgruppen 26–29 år. I 1987 var eierandelen i denne aldersgruppen vel 70 prosent, en andel som senere er blitt redusert med 20 prosentpoeng.

Ved hjelp av data som er framkommet ved diverse datainnsamlinger Norsk Gallup har foretatt på oppdrag av NOVA, samt data fra boforholdsundersøkelsen fra 1973, presenteres i tabell 6 utviklingen i fordelingen av de ulike former for boligdisposisjon blant unge. Siden utflyttingsalder har vært stabil i denne perioden, kan man avgrense seg til de unge som ikke lenger bor i barndomshjemmet.

Andersen (2001) forklarer utviklingen siden midten av 1980-åra med konjunktorene. Høykonjunktur skapte optimisme og stor lyst til å investere i bolig, mens den påfølgende lavkonjunktur medførte økte problemer med å få seg arbeid og generelt mindre optimisme med hensyn til å investere i bolig, selv om boligprisene falt betydelig. En slik forklaring fanger imidlertid ikke helt opp unges markedsatferd i den langvarige oppgangskonjunkturen på boligmarkedet etter 1993. Kjøpelysten har denne gang langt fra vært så omfattende som under høykonjunkturen på 1980-tallet. Et alternativ til en generell konjunkturforklaring er at det som hendte under høykonjunkturen på 1980-tallet i større grad var en unik historisk hendelse i overgangen

mellom et gammelt og nytt reguleringsregime der markedsaktørene prøvde ut nye tilpasninger til en totalt ny situasjon på bolig- og finansmarkedet.

Tabell 6. Disposisjonsforhold til bolig i aldersgruppen 20–29 år. Prosent.

20–24 år						
	1973	1988	1992	1995	1997	2001
Leieboer	81	47	63	72	70	80
Andelseier	13	21	11	12	14	8
Selveier	6	32	26	16	16	12
25–29 år						
	1973	1988	1992	1995	1997	2001
Leieboer	53	27	33	44	41	47
Andelseier	19	21	20	14	18	19
Selveier	28	51	47	42	41	36

Kilde: Boforholdsundersøkelsen 1973, NOVA/Norsk Gallup de øvrige år.

Mindre kjøp blant de unge synes ikke å bunne i at færre ønsker å eie bolig. På spørsmål om hva som man anser som den ideelle disposisjonsform på intervjutidspunktet, svarer en overveldende, og enda større majoritet enn før, at det er å eie bolig. Det passer rimelig bra inn i dette bildet at en undersøkelse av boligpreferanser blant elever på Sogn videregående i Oslo avdekket sterke preferanser for enebolig (Ruud 2001). Når eierfrekvensen blant unge likevel er blitt lavere, er en rimelig hypotese at det dreier seg om en viss utsettelse i tid av førstegangs boligkjøp. Blant dem som er først i 30-åra er det nemlig ingen nedgang i eierandel eller i andel som eier romslig bolig mellom 1995 og 2001 (Gulbrandsen og Sandlie 2001). Økt utdanningsfrekvens, økt flytting til storbyer og senere pardannelse er mulige forklaringer på at kjøp forskyves til litt senere i livsløpet. Sammenliknet med 1988 er andelen som i 2001 bor alene økt nesten like mye som eierandelen i tabell 6 er redusert. På begge tidspunkt er det slik at det å ha kjøpt bolig i sterk grad er betinget av om man bor alene eller er blitt samboer eller har giftet seg. En annen indikasjon på senere pardannelse er at gjennomsnittlig giftealder for tidligere ugifte fra slutten av 1980-tallet og fram til 1998 økte med ca. tre år (Statistisk sentralbyrå 2000). Til forskjell fra tidlig på 1970-

tallet faller utflytting fra barndomshjemmet mindre sammen i tid med inngåelse av ekteskap eller samboerskap. Unge flytter ut for å bo alene, den selvstendige aleneboerfasen blir stadig lenger, men uten at unge oftere enn tidligere gjør sitt første boligkjøp før de danner et par. Dette må nødvendigvis skape lavere eierandel blant dem som er i 20-åra.

Begrenset assistanse fra foreldre

Det noe uvanlige med Ronald var at han ble begjært kastet ut av sin far. Det synes å være en mer vanlig oppfatning at foreldre, mer eller mindre frivillig, hjelper sine voksne barn med boligetablering. Hvor utstrakt er slik hjelp til boligetablering, og spiller hjelpen noen rolle for i hvilken grad barna lykkes?

Det synes å være langt mer vanlig at ungdom får hjelp til utdanning enn til boligkjøp. Av alle som var mellom 25 og 34 år i 1997 hadde ca. halvparten fått økonomisk støtte til utdanning, mens knapt 20 prosent hadde fått hjelp til å kjøpe bolig (Gulbrandsen og Langsether 1999). Data samlet inn i 2001 inneholder to spørsmål om boligrelevant støtte fra foreldre etter at man fylte 18 år. Resultatene er gjengitt i tabell 7 og viser andelene i ulike aldersgrupper som har fått ganske mye eller noe støtte enten ved å ha bodd hjemme etter fylte 18 år uten å betale fullt ut for seg, eller ved å ha fått rentefritt eller billig lån til bolig eller annen økonomisk støtte til bolig.

Tabell 7. Prosentandel som har fått bo hjemme uten å betale fullt ut for seg og prosentandel som fått rentefritt/billig lån eller annen økonomisk støtte til bolig etter alder i 2001.

	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	> 69
Andel som har bodd hjemme etter fylte 18 år uten å betale fullt ut for seg	60	52	52	40	34	8
Andel som har fått rentefritt eller billig lån til bolig eller annen økonomisk støtte til bolig	15	13	14	10	5	2
Antall spurte	281	423	392	296	231	237

Kilde: NOVA/Norsk Gallup.

Den mest vanlige form for hjelp er å bo gratis eller billig i barndomshjemmet etter fylte 18 år. Samtidig er dette for de aller fleste en kortvarig støtte siden halvparten av de yngste hadde flyttet ut for godt like etter 19-års

dagen. Tabellen viser også at slik hjelp i sin tid i mindre grad kom dagens eldre til del; sannsynligvis langt mer som følge av at disse som unge ikke bodde gratis enn av at de ikke bodde hjemme. Av dem som i en gallupundersøkelse fra 1951 (Alstad 1969) svarte positivt på et spørsmål om det var selververvende barn i husstanden, oppga litt over halvparten at disse barna bidro til familiens underhold enten med kontanter (21 prosent), med arbeid (15 prosent) eller både med arbeid og kontanter (15 prosent).

Økonomisk støtte til bolig er relativt lite utbredt. Siden eierandelen øker fram til 40-års alderen, skulle muligheten til å ha fått slik hjelp øke med økende alder. Siden andelen som har fått økonomisk støtte er så lav, kan heller ikke økonomisk hjelp fra foreldre være noen avgjørende faktor for mulighetene til å få finansiert et boligkjøp.

I undersøkelsen fra 2001 er det også, i langt større detalj, spurt foreldre om hvilke former for assistanse de har gitt sine barn i forbindelse med barnas eventuelle boliganskaffelse. I tabell 8 presenteres resultatene med det enkelte barn som analyseenhet, samtidig som barna er gruppert etter sin alder.⁵ Det er her mulig å avgi flere svar. Når summen av prosentandelene for aldersgruppen 20–29 år er lavere enn 100, skyldes dette innslaget av ubesvart som indikerer at andelen som foreløpig ikke har hjulpet sine barn med boliganskaffelse er noe høyere enn 75 prosent som vist i tabellen.

Tabell 8. Ulike former for boligassistanse gitt av foreldre etter barnets alder. Prosent.

	20–29	30–39
Gitt ham/henne tomt	0	*
Gitt ham/henne bolig	*	1
Latt ham/henne overta bolig billig	1	2
Gitt støtte i form av penger	4	8
Gitt billig eller rentefritt lån	1	1
Stilt sikkerhet for lån kausjonert	2	7
Gitt hjelp ved bygging/modernisering av bolig	2	6
Gitt hjelp på andre måter	6	8
Nei, ikke hjulpet med boliganskaffelse	75	71
Antall barn:	599	660

Kilde: NOVA / Norsk Gallup 2001.

* Under 0,5 prosent

Når man sammenlikner de to yngste aldersgruppene i tabell 7 og tabell 8, må man huske at tabell 7 bare inneholder data om de som har flyttet hjemmefra, mens tabell 8 inneholder data om alle «barn». Frekvensen av boligrelatert hjelp bør derfor være høyere i tabell 7 enn i tabell 8, i alle fall for aldersgruppen 20–29. Med hensyn til økonomisk hjelp synes det for aldersgruppen 30–39 år å være godt samsvar mellom den hjelp foreldre sier de har gitt og den hjelp barna sier de har fått.

Ved å spørre foreldre finner vi at 31 prosent i aldersgruppen 20–29 år er blitt eiere, et tall som harmonerer bra med en eierandel på 34 prosent blant de i denne aldersgruppen som selv er blitt spurt. De som har rukket å bli eiere skiller seg ikke signifikant fra de øvrige med hensyn til å ha fått hjelp fra foreldre. Mens 75 prosent av samtlige barn i 20-åra ikke har fått noen hjelp av foreldre, er denne andel 79 prosent blant barn som er eiere. Blant barn mellom 30 og 39 år oppgis det av deres foreldre at 77 prosent er blitt eiere. Her er andelen som har fått hjelp den samme blant eierne som blant ikke-eiere. Yngre nordmenn etablerer seg i utstrakt grad på egne ben når de etablerer seg som boligeier, men de gjør det stort sett først når de har fire ben å stå på, og ikke bare sine to egne.

Oppsummering og videre forskning

Et av formålene med denne artikkelen har vært å avlive noen seige myter. Den viktigste myten er sannsynligvis myten om at det aldri har vært så ille som nå. Myten burde kunne ha vært avlivet allerede ved hjelp av Inger Texmons artikkel fra 1994. I år 2002 kunne man forvente som innvending mot hennes artikkel at prisene har steget så mye etter 1994 at funnene ikke lenger er holdbare. Det har imidlertid ikke skjedd særlig endringer siden Inger Texmons artikkel ble publisert. Ved hjelp av retrospektive data kan det påvises stor stabilitet med hensyn til når barna forlater redet. For å finne avvik fra dagens mønster må man tilbake til en tid da det ble oppfattet som mer normalt at et voksent barn aldri flyttet ut, men gradvis gikk inn i rollen som husstandens nye hovedperson. For Ronald kunne det kanskje ha vært på tide å overta rollen som husholdningens voksne hovedperson, noe som ville blitt sett på som langt mer normalt dersom Ronald var blitt født en mannsalder tidligere. En annen myte som synes avlivet, er myten om at høye priser demper ungdoms kjøpelyst på boligmarkedet. Ungdom synes imidlertid i økende grad å utsette første boligkjøp, men hitil har denne forsinkelsen vært tatt igjen før folk rundet 35-års merket. Det synes heller ikke å være noe grunnlag for å hevde at ungdom ikke makter å etablere seg uten foreldres hjelp.

Fortsatt er det tema som ikke kan dekkes i en kort artikkel, men som fortjener oppmerksomhet, både på grunn av sin potensielle betydning i Norge og fordi det er tema som står sentralt i internasjonal forskning (White 1994). En slik oppgave er å plassere utflytting fra barndomshjemmet og egen boligetablering inn i den generelle overgangsprosess fra barn til voksen der man studerer samspillet mellom ungdoms karrierer og etableringsmønstre på boligmarkedet, på arbeidsmarkedet og på ekteskapsmarkedet som for eksempel er gjort av Kerckhoff (1990) i Storbritannia og USA. Foruten kjønn bør en slik forskning ha et langt skarpere fokus på sosioøkonomiske forskjeller enn hva det er plass til i denne artikkelen. I tillegg bør etnisitet stå sentralt. Forskning fra USA viser at ulik etnisk bakgrunn har stor betydning for ungdoms hjemmeboing og boligkarriere (White 1994), og det er ikke usannsynlig at man i deler av den norske innvandrerbefolkning finner avvik fra det stabile norske mønster for samboing mellom voksne fra minst to generasjoner, selv om boligpreferanser blant ungdom med innvandrerbakgrunn ikke synes å skille seg fra etnisk norsk ungdom (Ruud 2001). Ved årets stortingsvalg ble for første gang en representant med innvandrerbakgrunn innvalgt som fast medlem, nemlig Afshan Rafiq fra Høyre. Det er kanskje ingen tilfeldighet at denne unge kvinnen på 26 år, med pakistanske foreldre, bodde sammen med sine foreldre på østkanten i Oslo på det tidspunkt hun ble stortingsrepresentant.

Noter

1. Undersøkelsene fra 1993, 1995 og 1997 er dokumentert i Gulbrandsen og Hellevik (1998) og er allment tilgjengelige via NSD.
2. De ulike data og tilnæringsmåter er diskutert i Gulbrandsen (1998:60 ff).
3. I 1996 foreslo Skattedirektoratet å endre reglene slik at studentene skulle bostedsregistreres der de faktisk oppholdt seg. Både studentorganisasjoner og vertskommuner synes å ha vært positive til en slik endring, som imidlertid ble møtt med skepsis fra politikere som representerte distriktsinteresser (Gulbrandsen 1996). Reglene er ennå ikke blitt endret, og det synes nå å ligge an til et kompromiss der bostedsregistrering for ugifte studenter uten barn blir en frivillig sak, med de fortsatt uheldige følger det får for statistikkproduksjon basert på dette dataregistret.
4. Tallene viser ved hvilken alder halvparten i hver aldersgruppe hadde flyttet ut for godt. Det er spurt om alder i hele år. For bedre å få frem forskjellen mellom menn og kvinner har vi beregnet medianverdiene for utflyttingsalder ut fra den faktiske fordeling i hver alders/kjønnsgruppe. Prosentueringsbasis varierer mellom 118 og 247.
5. Vi har valgt ikke å presentere resultater for barn som er eldre enn 40 år. Vi antar at sannsynligheten for frafall, enten dette måtte skyldes dødsfall eller sykdom, øker såpass mye at det utvalg av «barn» mellom 40 og 50 som vi måtte sitte igjen med basert på foreldrenes opplysninger, kan være skjevt i forhold til alle nordmenn i denne aldersgruppen.

Litteratur

- Alstad, Bjørn (red.) (1969). *Norske Meninger 3. Velferdssamfunnet*. Oslo: Pax forlag.
- Andersen, Arne Støttrup (2001). Det er da de unge etablerer seg. Høykonjunktur på boligmarkedet. *Samfunnsspeilet*, 4:28–32.
- Blix, Karin Wenche og Lars Gulbrandsen (1992). *Norske familiers økonomiske levekår. Første rapport fra en intervjuundersøkelse høsten 1991*. Notat 1992:3. Oslo: Institutt for Sosialforskning.
- Gulbrandsen, Lars (1988). *Boligetablering: Nye tendenser i 1980-åra?* Notat 88:10. Oslo: Institutt for Sosialforskning.
- Gulbrandsen, Lars (1991). Utleiemarkedet på frammarsj. *BO*, 5: 26–27.
- Gulbrandsen, Lars (1994). *Kausjon på kredittmarkedet. En undersøkelse av norske husholdninger som låntakere og kausjonister*. Rapport 94/6. Oslo: Institutt for Sosialforskning.
- Gulbrandsen, Lars (1996). Hvor skal studentene få bo? *Eiendomsmekleren*, 12:30–31.
- Gulbrandsen, Lars (1998). *Husholdningenes boligfinansiering*. Skriftserie 3/98. Oslo: NOVA.
- Gulbrandsen, Lars og Hans-Christian Sandlie (2001). *Housing Consumption and Life Style – New Trends among young Norwegian*. Paper presentert ved The International Research Conference «Housing and Urban Development in New Europe», Pultusk (Polen), 25.–29. juni 2001.
- Gulbrandsen, Lars og Åsmund Langsether (1999). *Transfers and Maintenance Responsibility. The relationship between Parents and Young Adult Children*. Skriftserie 6/99. Oslo: NOVA.
- Gulbrandsen, Lars og Åsmund Langsether (2001a). *Boligmarkedet og familien*. Paper presentert på nordisk seminar i bostads- og urbanforskning. Gävle, 26.–28. september
- Gulbrandsen, Lars og Åsmund Langsether (2001b). *The elderly: asset management, generational relations and independence*. Paper presentert ved The 5th Conference of the European Sociological Association, Helsinki 28.–31. august 2001.
- Gulbrandsen, Lars og Ole Gulbrandsen (1993). Registerdata og surveydata. I *Statistikk utan gränser. Nordisk statistisk skriftserie*, 61: 310–323. Reykjavik.
- Gulbrandsen, Lars og Tale Hellevik (1998). *Norske husholdningers økonomiske situasjon*. Resultater fra en undersøkelse høsten 1997. Oslo: NOVA.

- Kerckhoff, Alan C (1990). *Getting Started. Transition to Adulthood in Great Britain*. Boulder, San Francisco & Oxford: Westview Press.
- Kristiansen, Jan Erik (red.) (1989). *Ungdoms levekår*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Løwe, Torkild (2001). *Boligkonsum og husholdningsstruktur. Livsfase- og generasjonsendringer i perioden 1973–1997*. Rapport 2001/24. Oslo & Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Mandic, Srna (2001). *Home Leaving in Slovenia. – A comparative view*. Paper presentert ved The International Research Conference «Housing and Urban Development in New Europe», Pultusk (Polen), 25.–29. juni 2001.
- Roalsø, Kari-Mette (1997). *Ungdoms levekår i 1990-årene*. Statistiske analyser, nr 15. Oslo & Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Ruud, Marit Ekne (2001). *Eget hjem for første gang. Å flytte hjemmefra blant et utvalg ungdom i Oslo*. Prosjektrapport 311. Oslo: Byggforsk.
- Statistisk sentralbyrå (2000). *Statistisk årbok 2000*. NOS C600. Oslo & Kongsvinger.
- Texmon, Inger (1994). Ut av redet – utflytting i flere trinn. *Samfunnsspeilet*, 2: 9–15.
- White, Lynn (1994). Coresidence and Leaving Home: Young Adults and their Parents. *Annual Review of Sociology*, 20: 81–102.
- Aamodt, Per Olaf og Clara Åse Andersen (1995). The Relationship between Expansion in Higher Education and the Labour Market in Norway. *European Journal of Education*, 30 (1): 65–76.

English summary

Leaving home and home establishment among young Norwegians.

By the age of 19 one half of Norwegian youth have left their parents' home. At the age of 21 three of out four have moved. Girls leave a little more than a year earlier than boys on the average. During the last 40 years this pattern has been almost unchanged. Up to 1990 a growing share of the youth became home owners; after 1990 the share of ownership has been decreasing. There is a strong tendency among young people to marry or become cohabitants and buy their first home at the same point in their lifetime. Young people leave home as early as before but for a longer period live alone as tenants.